

Отримано: 27 жовтня 2023 р.

Прорецензовано: 15 листопада 2023 р.

Прийнято до друку: 25 листопада 2023 р.

e-mail: borovik.marina@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0001-7362-7830>

e-mail: annazaporozhets2403@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-7131-6817>

e-mail: voloshanmarina@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0006-9449-9659>

DOI: 10.25264/2311-5149-2023-31(59)-19-24

Боровик М. В., Запорожець Г. В., Волошан М. О. Теоретичні основи формування організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2023. № 31(59). С. 19–24.

УДК: 65.012.8

JEL-класифікація: L23, L74, H56

Боровик Марина Вікторівна,

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

Запорожець Ганна Володимирівна,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

Волошан Марина Олексіївна,

*аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті узагальнено теоретичні основи формування організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств. Відзначено, що сучасний стан будівельних підприємств у умовах війни виявив багато проблем щодо ефективності використання основних фондів, інноваційної активності та рівня автоматизації технологічних процесів у будівництві. Усі ці проблеми суттєво впливають на рівень забезпечення та управління економічною безпекою будівельних підприємств. Визначено напрями організації процесу управління економічною безпекою, а також вимоги до організаційної структури управління. Зроблено висновок, що формування організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств дозволить забезпечити їм стабільну роботу, проводити своєчасну ідентифікацію та попередження виникнення загроз, визначати їх вплив на діяльність підприємства, оперативно приймати управлінські рішення для запобігання або усунення ризику виникнення загроз.

Ключові слова: управління, організаційний механізм, економічна безпека, формування, будівельні підприємства.

Maryna Borovyk,

*Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management and Public Administration,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Hanna Zaporozhets,

*candidate of Economic Sciences, associate professor of the Department of Management and Public Administration,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Maryna Voloshan,

*postgraduate student of the Department of the Department of Management and Public Administration,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

THEORETICAL METHODS OF FORMING THE ORGANIZATIONAL MECHANISM OF MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

The theoretical bases of the formation of the organizational mechanism of management of economic safety of construction enterprises are generalized. It was noted that the current state of construction enterprises in war conditions has revealed many problems with regard to the efficiency of the use of basic funds, innovative activity and the level of automation of technological processes in the poor. All these problems significantly affect the level of provision and management of economic safety of construction enterprises. It is determined that the organizational mechanism of management of economic safety of the construction enterprise should include the interaction of two subsystems: management, which affects the level of economic security of the building enterprise, and subordinate, on which this influence is directed. Functions of the economic safety management system of the construction enterprise ensure the interaction of these systems. It was noted that the management mechanism of economic safety of the construction enterprise should ensure the development of the basic principles of the

management system, the creation of the economic security service at the enterprise, the collection of necessary information and supervision of compliance with the planned indicators. On the basis of the definition of the main elements of the organizational mechanism of management of economic safety of the construction enterprise, the conclusion was made that the organization mechanism is a set of organizational components in the management mechanism (objectives, functions and tasks of management, technologies and methods of management; rules, norms and principles; organizational processes), which have a certain management influence on ensuring economic security and preserving the commercial interests of the business entity. Defined directions of the organization of the process of management of economic security, as well as requirements to the organizational structure of management. It was concluded that the formation of an organizational mechanism for the management of economic safety of construction enterprises will enable them to provide stable work, to conduct timely identification and prevention of threats, to determine their impact on enterprise activities, to take management decisions promptly to prevent or eliminate the risk of threat.

Keywords: management, organizational mechanism, economic security, formation, construction enterprises.

Постановка проблеми. Сьогодні значення розвитку будівництва та підприємств будівельної галузі України визначається кількістю та якістю побудованих будинків житлового, промислового призначення та інженерних споруд, а також їх внеском у розвиток національного господарства. Враховуючи важливість будівельних підприємств для економіки країни під час воєнної агресії з боку Росії, сьогодні дуже серйозно постають питання забезпечення економічної безпеки, які залежать від великої кількості факторів, що формують загрози та ризики, пов'язані з поточною виробничою та фінансовою діяльністю господарюючих суб'єктів.

Сучасний стан будівельних підприємств у умовах війни виявив багато проблем щодо ефективності використання основних фондів, інноваційної активності та рівня автоматизації технологічних процесів у будівництві. Усі ці проблеми суттєво впливають на рівень забезпечення та управління економічною безпекою будівельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам управління економічною безпекою підприємств будівельного комплексу України присвячено багато праць представників наукової спільноти та практиків. Серед них: В. Андрієнко [1], Н. Богдан [2], В. Дмитренко [3], К. Дяченко [4], Н. Кондратенко [5, 6], Н. Пархоменко [7], О. Попело [8] та ін.

Але, узагальнення теоретичних основ формування ефективного організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств потребують додаткового опрацювання.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є узагальнення теоретичних основ формування організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання темпів глобалізації, макроекономічна нестабільність, нерівномірність виробничих структур і інші фактори визначають складні умови господарювання будівельних підприємств України. Це значно ускладнює виробничу та фінансову діяльність будівельних підприємств і створює нові ризики та загрози. Саме тому, господарюючим суб'єктам необхідно створити дієві механізми управління економічною безпекою підприємства, щоб гарантувати стабільне функціонування та високу ефективність.

Перш за все, визначимося із категорією «економічна безпека підприємства», вивченню якої було приділено багато уваги. Так, Н. Бондарчук дає наступне визначення: «економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до наявних умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують економічну стабільність підприємства» [9].

М. Камлік вважає, що економічна безпека підприємства – це «комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних чи потенційних фізичних або юридичних осіб, які можуть привести до істотних економічних втрат, та забезпечення економічного зростання у майбутньому» [10].

Л. Шемаєва визначає систему економічної безпеки підприємства як «організовану сукупність різних елементів: принципів, підходів, концепції економічної безпеки, а також служб, засобів, методів організації, які спрямовані на вирішення різних завдань і забезпечують захист суб'єкта господарювання від загроз зовнішнього та внутрішнього середовища» [11].

Щодо поняття «економічної безпеки будівельного підприємства», автори вважають, що це означає взаємодію окремих функціональних компонентів, які забезпечують стабільний економічний стан, який сприяє ефективному використанню всіх наявних ресурсів, адаптації до зовнішніх умов і впровадженню заходів, спрямованих на усунення або запобігання загрозам для успішної виробничої та фінансової діяльності.

Ефективне управління економічною безпекою будівельного підприємства потребує дослідження галузевої специфіки. За результатами аналізу особливостей будівельної індустрії систематизовано її характерні риси та виділено найбільш важливі з них: [12]:

1) переважна можливість використання будівельної продукції лише за місцем виробництва, тобто за її нерухомістю. Вартісні характеристики об'єктів будівництва також залежать від їх тісного зв'язку із землею та відносин власності до неї;

2) висока мобільність виробництва, пов'язана з виробництвом продукту не за місцем розміщення виробника (будівельної компанії), а на ділянці, визначеній замовником;

3) значна залежність від природно-кліматичного та антропогенного середовища, що вимагає розробки спеціальних технічних і технологічних рішень для кожного об'єкта, що впливає на продуктивність праці, охорону та безпеку, а також тривалість і послідовність проведення будівельних робіт;

4) досить тривалий господарський цикл і низька швидкість обороту капіталу;

5) висока вартість об'єктів будівництва та значна тривалість їх експлуатації;

6) велика кількість ресурсів потрібна для будівництва, що пояснює поширену практику авансових платежів і стовідсоткової передплати;

7) високий рівень індивідуалізації та персоналізації споживачів (у більшості випадків споживачі будівельної продукції визначаються до зведення);

8) складні техніко-економічні зв'язки в галузі пояснюють значну потребу у взаємодії багатьох підприємств і організацій під час створення будівельної продукції;

9) велика кількість різноманітної документації та необхідність дотримання державних стандартів, норм і правил;

10) надзвичайно зарегульована та непрозора процедура ліцензування та отримання дозвільних документів.

Об'єктом управління економічною безпекою будівельного підприємства є комплекс процесів, які підвищують здатність підприємства протистояти шкідливим впливам зовнішнього середовища.

Предмет управління – діяльність апарату управління, спрямована на стійкий розвиток підприємства.

Власник будівельного підприємства виступає суб'єктом управління, який із залученням спеціально підготовленого персоналу самостійно керує економічною безпекою будівельного підприємства.

Можна з упевненістю стверджувати, що організаційний механізм управління економічною безпекою будівельного підприємства повинен включати взаємодію двох підсистем: управлінської, яка впливає на рівень економічної безпеки будівельного підприємства, і підпорядкованої, на яку цей вплив спрямований. Функції системи управління економічною безпекою будівельного підприємства забезпечують взаємодію цих систем.

Економічна література часто ототожнює поняття «організаційно-економічний механізм», «господарський механізм» і «економічний механізм», і вітчизняні вчені не мають єдиного розуміння змісту поняття «організаційний механізм». Згідно з Ілляшенком С. М., багато науковців не відрізняють організаційний механізм від економічного, тому організаційно-економічний механізм є основою для всіх видів діяльності [13].

На думку авторів, організаційний механізм можна визначити як систему певних правил і стандартів, які застосовуються на підприємстві, а також способів поєднання та забезпечення взаємозв'язаної роботи функціональних підрозділів підприємства з метою ефективного використання всіх потенційних можливостей на всіх етапах його діяльності.

Також, «організаційний механізм» - це всі організаційні та розпорядчі дії, які є взаємозалежними і в сукупності забезпечують виконання досягнення поставлених цілей.

Організаційний механізм управління економічною безпекою будівельного підприємства повинен забезпечувати розробку основних принципів системи управління, створення служби економічної безпеки на підприємстві, збір необхідної інформації та нагляд за дотриманням планових показників.

Основні елементи організаційного механізму управління економічною безпекою будівельного підприємства представлено на рис. 1.

На основі визначення основних елементів організаційного механізму управління економічною безпекою будівельного підприємства можна зробити висновок про те, що організаційний механізм – це сукупність організаційних складових у механізмі управління (мета, функції та завдання управління, технології та методи управління, правила, норми та принципи, організаційні процеси), що мають певний управлінський вплив на забезпечення економічної безпеки та збереження комерційних інтересів суб'єкта господарювання.

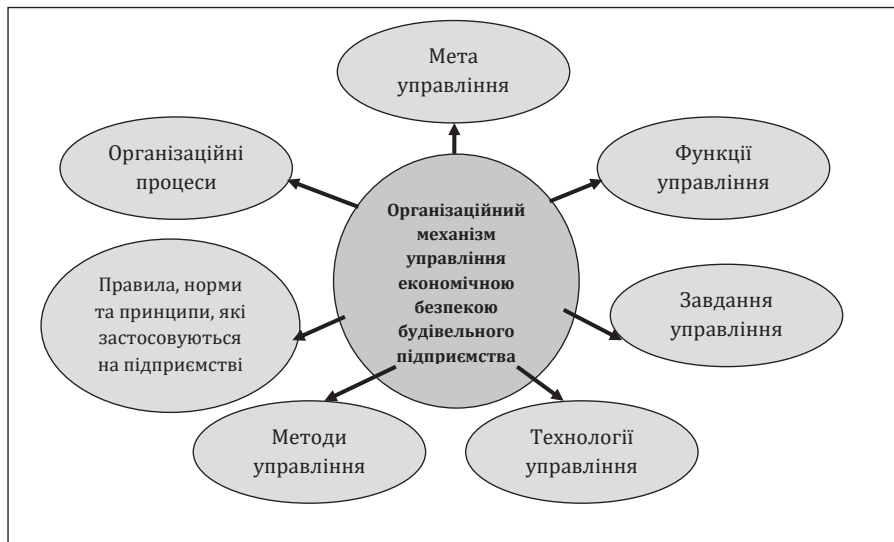

Рис. 1. Основні елементи організаційного механізму управління економічною безпекою будівельного підприємства (побудовано авторами)

Організація управління економічною безпекою будівельного підприємства визначається напрямками організації процесу управління та організаційною структурою управління.

Напрями організації процесу управління економічною безпекою будівельного підприємства включають:

- зосередження на досягненні мети та завдань управління економічною безпекою будівельного підприємства;
- надання пріоритету заходам, спрямованим на ліквідацію, мінімізацію та попередження загроз економічній безпеці будівельного підприємства;
- оптимізація кількості та послідовності процесів управління економічною безпекою будівельного підприємства;
- оптимізація рівня централізації та децентралізації процесів управління економічною безпекою будівельного підприємства;
- оптимізація розподілу робіт між процесами управління;
- розробка алгоритмів інформаційного забезпечення для всіх процесів управління економічною безпекою;
- зменшення кількості факторів, які можуть негативно вплинути на систему економічної безпеки.

До основних вимог щодо формування організаційної структури управління економічною безпекою будівельного підприємства належать:

- адаптованість організаційної структури управління економічною безпекою будівельного підприємства до умов зовнішнього середовища;
- наявність оптимальної організаційної структури управління економічною безпекою будівельного підприємства;
- оптимізація кількості складових у системі управління економічною безпекою будівельного підприємства;
- забезпечення відповідності методів управління стратегічними цілями та оперативними завданнями для отримання достатнього рівня економічної безпеки;
- забезпечення поєднання розпорядчої та виконавчої відповідальності керівників у процесі управління економічною безпекою будівельного підприємства;
- забезпечення відповідності повноважень працівників щодо виконання завдань, які їм були поставлені.

Отже, в умовах бойових дій на території нашої країни та руйнування вітчизняної інфраструктури, одним з актуальних питань для керівників будівельних підприємств є формування такого організаційного механізму управління економічною безпекою, який би був спроможний забезпечити швидке реагування та запровадження певних дій для нейтралізації та запобігання існуючих загроз. До того ж, будівельні підприємства є частиною критичної інфраструктури, тому вкрай важливою є стабільність їх роботи, захист від руйнування, або припинення діяльності.

Висновки. Проведене дослідження дозволило узагальнити теоретичні основи формування організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств. Визначено напрями організації процесу управління економічною безпекою, а також вимоги до організаційної структури управління.

За результатами проведеного дослідження, можна дійти висновку, що формування організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств дозволить забезпечити їм стабільну роботу, проводити своєчасну ідентифікацію та попередження виникнення загроз, визначати їх вплив на діяльність підприємства, оперативно приймати управлінські рішення для запобігання або усунення ризику виникнення загроз.

Перспективою подальших досліджень має стати розробка методичного підходу до оцінювання ефективності формування та реалізації організаційного механізму управління економічною безпекою будівельних підприємств.

Література:

1. Андриєнко В. М. Сучасні підходи до забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств. *Будівельне виробництво*. 2013. № 55. С. 14–22.
Andriienko, V. M. (2013) Suchasni pidkhody do zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnikh pidpriemstv [Modern approaches to ensuring the economic security of construction enterprises]. *Budivselne vyrobnytstvo* [Construction production]. vol. 55, pp. 14–22 [in Ukrainian].
2. Богдан Н. М. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. С. 18–26.
Bohdan, N. M. (2012) Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnoho kompleksu v protsesi vzaiemodii iz zovnishnim seredovyschem [Theoretical aspects of ensuring the economic security of enterprises of the construction complex in the process of interaction with the external environment]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy]. vol. 10, pp. 18–26 [in Ukrainian].
3. Дмитренко В. І. Методичний підхід до оцінювання стану системи економічної безпеки будівельних підприємств під впливом державного регулювання. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 33 (366). С. 37–42.
Dmytrenko, V. I. (2015) Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia stanu systemy ekonomichnoi bezpeky budivelnikh pidpriemstv pid vplyvom derzhavnoho reguluvannia [A methodical approach to assessing the state of the economic security system of construction enterprises under the influence of state regulation]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya «Ekonomiczni nauky»* [Herald of Cherkasy University. Series «Economic Sciences»]. vol. 3 (366), pp. 37–42 [in Ukrainian].
4. Дяченко К. С. Система економічної безпеки діяльності будівельних підприємств у розрізі функціональних складових. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2019. № 22. С. 45–69.
Diachenko K.S. (2019) Systema ekonomichnoi bezpeky diialnosti budivelnikh pidpriemstv u rozrizi funktsionalnykh skladovykh [The system of economic security of the activity of construction enterprises in terms of functional components]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva* [Problems and prospects of entrepreneurship development]. vol. 22, pp. 45–69 [in Ukrainian].
5. Kondratenko, N. O., Kovalenko, L. B., Novikov, D. A., Gnatenko, M. K. (2019). Methodical approach to assessing the level of construction company financial security. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. №29. С. 287–295. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2076> (accessed: 15.10.2023) [in English].
6. Kondratenko, N. O., Doroshenko, H. O., Ternova, I. A., Babych, S. N., Dorosheko, O. G. (2020). Organizational and methodical provision of the financial and economic security management of the enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Т. 1, № 32. С. 129–137. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/2872/2910> (accessed: 15.10.2023) [in English].
7. Пархоменко Н. О. Особливості управління економічною безпекою будівельного підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7877> (дата звернення: 15.10.2023).
8. Parkhomenko, N. O. (2020). Osoblyvosti upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu budivelnoho pidpriemstva [Peculiarities of managing the economic security of a construction enterprise]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy]. vol. 5 [in Ukrainian].
9. Попело О. В., Дубина М. В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств в контексті підвищення їх конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2811> (дата звернення: October 15, 2023).
10. Popelo, O. V., Dubyna, M.V. (2023). Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnikh pidpriemstv v konteksti pidvyshchennia yikh konkurentospromozhnosti [Theoretical aspects of ensuring the economic security of construction enterprises in the context of increasing their competitiveness]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society]. vol. 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2811> (accessed October 15, 2023) [in Ukrainian].
11. Бондарчук Н. В., Кубрак А. А. Організаційні засади формування системи економічної безпеки на підприємстві. *Молодий вчений*. 2017. № 12 (52). С. 577–580.

Bondarchuk, N. V., Kubrak, A. A. (2017). Orhanizatsiini zasady formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky na pidpriemstvi [Organizational principles of the formation of the economic security system at the enterprise]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*. vol. 12 (52), pp. 577–580 [in Ukrainian].

10. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посіб. Київ: Атіка, 2005. 432 с.

Kamlyk, M. I. (2005). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt : navch. posib [Economic security of business activity. Economic and legal aspect: education. manual]. Kyiv: Atika, 432 p. [in Ukrainian].

11. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 21. 04. 02 / Київ, 2010. 39 с.

Shemaieva, L. H. (2010). Ekonomichna bezpeka u stratehichnii vzaiemodii z subiektamy zovnishnoho seredovyscha [Economic security in strategic interaction with the subjects of the external environment] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dra ekon. nauk: spets. 21. 04. 02 / Kyiv [in Ukrainian].

12. Дмитриченко Л. І., Матвієнко О. Д. Особливості розвитку будівельної індустрії в Україні. Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. 2008. № 3. С. 944–947.

Dmytrychenko, L. I., Matvienko, O. D. (2008). Osoblyvosti rozvytku budivelnoi industrii v Ukrainy [Peculiarities of the development of the construction industry in Ukraine]. *Problemy rozvytku zovnishnoekonomichnykh zviyazkiv ta zaluchennia inozemnykh investytsii: rehionalnyi aspekt [Problems of development of foreign economic relations and attraction of foreign investments: regional aspect]*. vol. 3, pp. 944-947 [in Ukrainian].

13. Ілляшенко С. М., Біловодська О. А. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2010. 281 с.

Illiashenko, S. M., Bilovodska, O. A. (2010). Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv [Management of innovative development of industrial enterprises]: monohrafiia. Sumy: Universytetska knyha. 281 p. [in Ukrainian].